

Західна Україна і партія боротьбистів: ідеологічний і тактичний аспекти

У 1919-1920 роках ідея єдності західноукраїнських земель та Наддніпрянщини посіла досить вагоме місце в ідеології та тактичній роботі двох найчисельніших партій Української СРР — Комуністичної партії (більшовиків) України та Української партії соціалістів-революціонерів (комуністів-боротьбистів) / Української комуністичної партії (боротьбистів). Цей факт особливо увиразнився на початку 1920 року, після переходу на бік червоних військ частини Української галицької армії. Саме тоді в середовищі галицьких бійців було створено як більшовицькі, так і боротьбистські партійні осередки, почала друкуватися призначена для галичан партійна преса тощо.

Незважаючи на активну діяльність боротьбистів у цій сфері, питання про місце Галичини в їхній ідеології фактично не потрапляло до кола зору істориків. Однією з причин цього факту, імовірно, є те, що боротьбисти висвітлювали цю справу переважно в партійній пресі, прив'язуючи ці публікації до поточного політичного моменту, однак майже не торкаючись західноукраїнських тем у офіційних програмних документах партії. Так, Іван Майстренко, котрий під час підготовки своєї праці з історії УКП(б) не мав доступу до її періодичних органів, узагалі не згадує про Галичину чи Західну Україну загалом в контексті діяльності боротьбистів¹. Це зауваження стосується і Джеймса Мейса².

¹ *Maistrenko I. Borot'bism. A Chapter in the History of the Ukrainian Revolution. — Stuttgart: Ibidem-Verlag, 2007* (репринтне відтворення видання 1954 року). Епізодичні згадки про Галичину у цій праці стосуються або передісторії революційних подій (тобто кінця XIX — початку XX ст.), або розколу в КПЗУ 1927–1928 рр.

² *Mace J. Communism and the Dilemmas of National Liberation: National Communism in Soviet Ukraine, 1918–1933. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1983.*

Винятком із цього правила є дослідження західних авторів, присвячені Комуністичній партії Східної Галичини / Комуністичній партії Західної України. Серед таких передусім треба згадати докторську дисертацію Романа Сольчаника, один із підрозділів якої було присвячено явищу боротьбизму в Західній Україні³. Цей автор коротко переказав основні віхи історії УПСР(к.-б.) / УКП(б) та її співпраці й суперництва з КП(б)У всередині органів радянської влади. На його думку, поява галицького вектору діяльності УПСР(к.-б.) / УКП(б) була пов'язана з потребою знайти додаткову підтримку діям цієї партії.

Р. Сольчаник пише про спрямування в середині січня 1919 р. до Станіслава першої групи боротьбистів, що складалася з Карла Максимовича (керівник), Василя Гуцалюка, Михайла Ялового та Миколи Христового. Їм вдалося налагодити контакти з місцевими соціал-демократами, котрі перебували в опозиції до уряду ЗУНР. Щоб нейтралізувати впливи боротьбистів у Галичині, у березні того ж року київський губернський комітет КП(б)У надіслав до Станіслава свого представника Василя Сірка. Протягом певного часу Максимович тісно співпрацював із групою, котра сформувалася навколо Сірка, однак невдовзі дали себе знати розходження між поглядами боротьбистів та більшовиків на національне питання⁴. Сольчаник пише про створення навесні 1919 р. оргбюро з керівництва повстанням у Галичині, до складу якого увійшли боротьбисти (члени ЦК УПСР Гнат Михайличенко та Олександр Шумський, а також Максимович, Яловий та Христовий), більшовики Володимир Затонський і Володимир Антонов-Овсієнко та галицькі комуністи М. Фрейліх та Гінзберг. Він також згадує про підготовлене в січні 1920 року послання боротьбистів до Комуністичної робітничої партії Польщі (в українській історіографії цей документ залишається фактично невідомим), наводячи важливий для

³ *Solchanyk R.* The Communist Party of Western Ukraine, 1918–1938. PhD diss. — The University of Michigan, 1973. — P. 48–54.

⁴ *Ibid.* — P. 51–52.

ідеологічної характеристики УКП(б) уривок із його тексту⁵. Завершується підрозділ згадкою про створення боротьбистами «дочірньої» партії, членство якої складалося переважно з бійців Червоної УГА, котрі перебували в Києві та на Поділлі — Української комуністичної партії (боротьбистів) Наддністрянщини (Галичини, Буковини та Угорської України). Саме цей проект, втілений у короткочасному виданні двох газет та створенні Тимчасового організаційного краевого комітету УКП(б)Н, Сольчаник цілком обґрунтовано вважає вершиною намагань УКП(б) вийти за межі УСРР і поширити свої впливи на західноукраїнські землі⁶.

Януш Радзейовський — автор класичної студії з історії Комуністичної партії Західної України — згадує про значення партії боротьбистів для формування кадрової бази КПЗУ (на ньому наголошувала також опозиційна частина останньої — «васильківці» — під час проведеної ними в жовтні 1928 року Дев'ятої конференції КПЗУ). Радзейовський висловлює думку про те, що використання виразу «боротьбистська організація» щодо однієї з попередниць КПЗУ є перебільшенням, оскільки ця організація була малочисельною групою, зібраною навколо кількох організаторів, надісланих до Східної Галичини Центральним комітетом УПСР⁷. Він також пише про історію зі згаданим Р. Сольчаником посланням УКП(б) до КРПП, відзначаючи, що його було перехоплено польською поліцією, тож партія-адресат не знала про існування цього документа⁸.

Серед нещодавніх робіт, у яких порушується ця проблема, варто назвати докторську дисертацію канадського історика Мі-

⁵ Текст названого документа без архівних сигнатур опубліковано у: *Гошовський А.* Ні слова про спокій! // Український календар — 1967. — Варшава: Українське суспільно-культурне товариство, [1966]. — С. 239–240. Галицька тематика у цьому посланні не порушувалася.

⁶ *Ibid.* — Р. 52–54.

⁷ *Radziejowski J.* The Communist Party of Western Ukraine, 1919–1929. — Edmonton: CIUS, 1983. — Р. 9–10.

⁸ *Ibid.* — Р. 24, примітка 50.

хала Каспшака, присвячену ставленню Комуністичної робітничої партії Польщі до національного питання. Цей автор подає значною мірою спрощену та некоректну картину конкуренції територіально українських комуністичних партій, ігноруючи той факт, що КПСГ з одного боку та КП(б)У і УКП(б) з іншого діяли з різних боків фронту й у цілковито різних умовах: «За владу [в Україні. — С.Г.] боролися Комуністична партія Східної Галичини, заснована у лютому 1919, Українська комуністична партія (боротьбистів), заснована у березні 1919 [Sic! насправді в березні було лише затверджено перейменування УПСР на УПСР (комуністів-боротьбистів). — С.Г.] та Комуністична партія (більшовиків) України». Характеризуючи ідеологію УКП(б), історик зазначає, що вони являли собою приклад «особливого українського національного селянського комунізму» і «балансували на межі між критикою українського націоналізму та відстоюванням українських прагнень». За словами Каспшака, керівництво КРПП вважало, що комуністи-українці (тобто генетично пов'язана з боротьбистами КПСГ) «завжди перебуватимуть під впливом націоналізму». Історик твердить про неможливість для польської компартії відверто виступити проти «українського націоналізму УСРР» (під ним він розуміє прагнення КПСГ відокремити західноукраїнські землі від Польщі й приєднати їх до Радянської України) і саме цим пояснює вимушену згоду КРПП на включення до її складу Компартії Східної Галичини як автономної одиниці⁹.

Серед сучасних українських дослідників галицький вектор політики боротьбистів майже цілковито ігнорується. Зазвичай згадки про нього обмежуються фразами про те, що члени УКП(б) «проводили ефективну агітаційну роботу серед частин

⁹ *Kasprzak M.* Nationalism and Internationalism: Theory and Practice of Marxist Nationality Policy from Marx and Engels to Lenin and the Communist Workers' Party of Poland. PhD Thesis. — Toronto: University of Toronto, 2012. — P. 256–257. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/32787/5/Kasprzak_Michal_201203_PhD_thesis.pdf.

Червоної Української галицької армії, що опинилися в цей час на Поділлі» тощо¹⁰.

Одним із найбільш ранніх власне боротьбистських виступів, темою якого стала перспектива поширення революції на Галичину, стала промова Василя Еллана-Блакитного виголошена 10 березня 1919 р. на Третньому Всеукраїнському з'їзді рад. Коментуючи деякі статті проекту першої Конституції УСРР, він запропонував правки, покликані, за його словами, вибити ґрунт з-під ніг Директорії та посприяти переходу на прорадянські позиції населення Галичини та Волині¹¹.

Тема Галичини періодично підіймалася й у центральному органі партії боротьбистів — київській газеті «Боротьба», а також у виданнях регіональних осередків партії. Пожвавлення обговорення цієї проблеми можна було спостерігати двічі — навесні 1919 р. та протягом перших місяців 1920 р. У першому випадку це було викликано сприятливою для Червоної армії ситуацією на заході, у другому — спробою боротьбистів поширити свій вплив на бійців Червоної УГА.

Серед хронологічно найбільш ранніх матеріалів на цю тему слід згадати статтю «Забута країна», надрукована у березні 1919 року. Її автор (схований за криптонімом «П.В.») починає статтю з інвектив на адресу представників українських політичних кіл Галичини за їхню діяльність під час першої світової війни, неспроможність ефективно протистояти наступу польських військ після проголошення ЗУНР. Автор закінчує текст закликком до українського радянського уряду втрутитися в справи Галичини: «Для прискіпшення визволення галичан із ярма буржуазної кліки

¹⁰ *Нестеренко В.* Діяльність УКП(б) на Правобережній Україні // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія. Вип. 12. — Вінниця, 2007. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nzvdpu_ist/2007_12/sekcii/sekcija%20I/diyalnist%20ukp.pdf.

¹¹ III Всеукраїнський з'їзд рад. Стенографічний звіт / Ред. М. Рубач; передм. В. Затонського. — Х.: Видання Центрального архівного управління УСРР, 1932. — С. 203–204.

Сергій Гірік

український соціалістичний уряд повинен вжити якнайскоріше рішучих заходів. Час не жде. Треба до чести нашого уряду додати, що справа Галичини, справа чотирьох мільйонів селян для него байдужа — він нігде й ніколи одного слова про Галичину не згадує й не згадував, хоч це його обов'язок. Питання це повинно бути поставлено на чергу дня, відповіді на него очікує нетерпляче галицьке бідне селянство й робітництво. Забувати цеї Української Країни не можна»¹². Трьома днями пізніше в газеті було вміщено наступний текст на цю тему — відповідь на публікацію в газеті «Коммунист» (органі ЦК КП(б)У). Анонімний автор цієї нотатки (імовірно, ним був тогочасний редактор «Боротьби» Василь Еллан-Блакитний, котрий часто готував матеріали для полемічної рубрики «З газет») зосереджується на раптовості розгортання революційних подій у Галичині та особливо складному характері тамтешнього соціального конфлікту з огляду на одночасну ескалацію міжетнічного протистояння. Далі він критикує висловлену автором статті у «Коммунисте» думку, згідно з якою «Східна Галичина має населення з поляків, євреїв, русин; рівень розвитку всіх цих народів невисокий, через що ні один з них не може зайняти керуючого становища в країні», тож із цього регіону треба утворити окрему радянську республіку, а Західна Галичина, як територія з переважно польським населенням, має увійти до складу Польщі. Цю тезу автор нотатки у «Боротьбі» вважає виразом «точки зору польського імперіялізму, але не інтернаціоналізму», наголошуючи: «Неймовірно дивно те, що у той час, коли Галичина охоплена соціалістичною революцією, «Комуніст», іменно «Комуніст», а не який-небудь «Dziennik Kijowski», пропонує західню Галичину віддати Польщі, в даний мент — польській буржуазії, Польщі «od morza do morza», а східню Галичину обернути в Східну Республіку». Альтернативний сценарій розвитку подій у Галичині, запропонований «Боротьбою», виглядав так: «Позаяк на Україні йде соціалістична революція, краще було б, зрозуміло,

¹² П.В. Забута країна // Боротьба. — К., 1919. — 23 березня. — С. 1.

прилучити східню Галичину до України і ввести її в обійми Української Соц. Сов. Республіки; що ж до західної Галичини, то поки в Польщі панує реакція польської буржуазії, краще для Польщі і для західної Галичини було б оголосити останню Соціалістичною Совітською західною Галицькою Республікою»¹³. Таким чином було запропоновано сценарій створення у Західній Галичині польської радянської республіки, яка мала служити противагою Другій Речі Посполитій.

Ще за кілька днів у газеті побачила світло редакційна стаття «Україна — революційний шлях», у якій висловлювалися сподівання на швидке поширення радянської влади на Східну Галичину: «Соціалістична свідомість робітництва та трудового селянства Галичини, отих самих січових стрільців, пробуджується. В багатьох містах Галичини — повстання проти національної ради, закладаються ради. Червоні війська вже майже на кордоні Галичини і ще один могутній тиск і Галичина запалахне великою пожежею соціалістичної революції». У цьому дописі наголошується передусім на значенні Галичини як «революційного шляху» до Західної Європи, на можливості створити вісь «Будапешт-Львів-Київ» (публікацію здійснено майже одразу після проголошення Угорської Радянської Республіки)¹⁴. У тому ж числі «Боротьби» під псевдонімом «В. Галицький» було оприлюднено статтю, присвячену поточній політичній ситуації в Галичині та настроям серед галичан, котрі перебували у Наддніпрянщині. Її автор констатував від'їзд більшості західноукраїнських військових до Вінниці разом із Директорією та закликав тих із них, хто залишився в УСРР, приєднатися до Червоної армії¹⁵.

Невдовзі після появи цього циклу статей черговий пленум ЦК Комуністичної партії (більшовиків) України (6–9 квітня

¹³ З газет. Простісенький імперіялізм // Боротьба. — К., 1919. — 26 березня. — С. 1.

¹⁴ Україна — революційний шлях // Боротьба. — К., 1919. — 1 квітня. — С. 1.

¹⁵ *Галицький В.* Приховалися... (Про орієнтацію галицької інтелігенції) // Боротьба. — К., 1919. — 1 квітня. — С. 3.

Сергій Гірік

1919 р.) розглянув питання про співпрацю з УПСР. У його постанові, зокрема, було сказано:

«Після докладного обговорення вирішено:

[...]

4. Організувати нелегальне представництво ЦВК в Галичині спільно з УСР (ухвалено одноголосно).

5. Загальні директиви про використання зв'язків УСР у Галичині для зміцнення впливу нашої партії (оприлюдненню не підлягає)¹⁶.

Важливо відзначити, що одночасно з цим було відхилено пропозицію про включення представників УПСР до уряду УСРР (уже 8 квітня пленум усе ж таки ухвалив рішення про надання представникам боротьбистів кількох портфелів у Раднаркомі республіки, змушений піти на поступки після одержання термінової телеграми від ЦК РКП(б))¹⁷.

Бажання використовувати налагоджені боротьбистами контакти в Галичині керівництво КП(б)У зберігало й пізніше. 4 червня 1919 р., тобто через два місяці після описаних подій, питання про роботу в цьому регіоні обговорювалося на засіданні Політбюро ЦК. Доповідь зробив Володимир Затонський, опісля було ухвалено рішення такого змісту:

«1. Боротьбу за захоплення влади в Галичині організувати разом з У.С.-Р.

2. Роботу провадити у формі спільної з У.С.-Р. великої бойової організації, надавши їй назву: Революційний Комуністичний Комітет Галичини.

¹⁶ ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 1, спр. 20, арк. 1 зв.

¹⁷ Там само, арк. 1 зв., 8 (текст телеграми від ЦК РКП(б)), 10 (оригінал відповідної постанови). Характерно, що резолюції цього пленуму ЦК КП(б)У про УПСР не вміщено до офіційного збірника постанов вищих партійних органів, натомість, його упорядники зробили обмовку про обговорення на пленумі «інших питань». Див.: Пленум ЦК КП(б)У. Киев, 6-9 апреля 1919 г. // Коммунистическая партия Украины в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. Т. 1. — К.: Политиздат Украины, 1976. — С. 56-58.

3. Комітет утворити з 5 людей; призначення кандидатів від Ц.К.К.П.У. доручити Організаційному Бюро разом з т. Затонським, а від У.С.-Р. увійти в домовленість персонально»¹⁸.

Поряд із тим галицька тема і далі епізодично з'являлася на шпальтах боротьбистських газет. Так, у червні того ж року у газеті полтавського губкому партії боротьбистів було надруковано статтю Василя Еллана-Блакитного «Що таке комуністи-боротьбисти», яка являла собою стислий нарис історії УПСР та основних ідеологічних положень цієї партії у контексті загальної військово-політичної ситуації тієї доби. У ній серед іншого було сказано: «Тепер вже майже вся Україна очищена від ворогів і червоне українське військо йде на допомогу пролетаріату й селянству Бессарабії, Галичини й далі — в спільці з працюючими усіх націй через трупи ворогів — до світлого царства Соціалізму»¹⁹. Таким чином один із лідерів партії пов'язував повторне порушення теми Галичини в діяльності своєї політичної сили з сучасними політичними та воєнними обставинами.

Протягом другої половини 1919 року галицьке питання зійшло з порядку денного політичного життя і фактично не згадувалося в публічних виступах боротьбистів. Причиною цього стала ліквідація УСРР, зайняття більшої частини території України військами Денікіна та Директорії, перехід боротьбистської мережі на місцях у підпілля і підготовка ними повстання проти білогвардійців. Ситуація змінилася взимку 1919–1920 рр., після повернення Червоної армії, коли представники УКП(б) увійшли до складу Всеукраїнського революційного комітету, що виконував функції республіканського уряду. У цей час ЦК партії боротьбистів почав активно працювати над поширенням свого впливу у середовищі бійців Української галицької армії, котрі перейшли на бік Червоної армії. Щоб досягнути цього результату, керівництво цієї партії ініціювало заснування паралельної

¹⁸ ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 6, спр. 2, арк. 10. Підкреслення та закреслення в оригіналі, курсивом виділено рукописну вставку до машинописного тексту.

¹⁹ Б-ий В. [Еллан-Блакитний В.] Що таке комуністи-боротьбисти (Історичний начерк) // Шлях боротьби. — Полтава, 1919. — 21 червня. — С. 3.

Сергій Гірік

галицької організації з формальним статусом окремої партії — Української комуністичної партії (боротьбистів) Наддністрянщини (Галичини, Буковини та Угорської України). Характерним є озвучення в назві новоствореної політичної сили претензій на Закарпаття, хоча, звісно, реальний засяг її дій обмежувався середовищем бійців-галичан та нечисленних цивільних вихідців із західноукраїнських земель у Києві та на Поділлі. На відміну від неї, аналогічні проекти, створені протягом 1919–1920 рр. з ініціативи КП(б)У та РКП(б), обмежували заявлені межі свого впливу Галичиною та Буковиною (їхні назви звучали відповідно — Тимчасовий комітет комуністів Східної Галичини, Комітет Партії комуністів Східної Галичини і Буковини, Крайовий комітет КП(б)У Східної Галичини і Буковини). Цей факт, власне, відобразився і на назвах газет відповідних партійних організацій — боротьбистські друковані органи для галичан було названо «Наддністрянський комуніст» та «Галицько-буковинський комуніст», а більшовицький — «Галицький комуніст».

Обставини організації УКП(б)Н як дочірньої партії боротьбистів викладено в звіті про її організаційні збори 13 січня 1920 р., опублікованому у другому випуску «Наддністрянського комуніста». Характерно, що ці збори відкрилися виступом представника ЦК УКП(б) Михайла Панькова і саме він озвучив перед присутніми мотиви створення нової партії: «Геройське червоне військо вже розбило царських генералів Юденича, Колчака, «батька» Петлюру й добиває остатки денікінських банд, так що майже всю Україну очистило і наближається до границі Наддністрянської України. Тому необхідно негайно організувати ряди комуністичної партії, яка була б зв'язана з місцевими масами, то є з мійським і сільським пролетаріатом»²⁰. Після нього виступив Осип Устиянович, колишній член ЦК УСДП, що існувала в Галичині (автор допису в «Наддністрянському комуністі» помилково використовує для цієї партії назву «УСДРП

²⁰ Юр. Партійне життя. Зібрання комуністів Галичини, Буковини і Угорської України // Наддністрянський комуніст. — К., 1920. — 16 січня. — С. 1

Галичини»). Він розповів присутнім про діяльність лівого крила своєї партії та невдалу спробу перевороту у ЗУНР після наради УСДП у Станіславові²¹. Нижче у газеті було опубліковано відкритий лист Устияновича до керівництва УСДП, написаний у зв'язку з його переходом до УКП(б)Н, у якому політик обґрунтовував свій крок переходом військ Петрушевича на бік Денікіна та висловлював сподівання на вступ «усього пролетаріяту України» до лав партії боротьбистів²².

У центральному органі УКП(б) також з'явилася повідомлення про створення цієї «дочірньої» партії. У ньому наголошувалося на значній ролі національних проблем у житті Галичини як країни «розвинутого парламентаризму», яка була «клясичною країною національної гризні і «соймових революцій»». За словами автора нотатки, у таких регіонах будь-яка спроба «механічного поширення впливу радянської влади зовні» може мати наслідком «підміну гасла громадянської війни гаслом війни національної». У зв'язку з цим він вважав за необхідне поширення там комуністичних ідей, із чим і пов'язав факт появи УКП(б)Н. Наприкінці повідомлення було окремо наголошено на ідейній і тактичній спорідненості новоствореної політичної групи з боротьбистами: «Варте уваги, що нова партія прибрала собі локальний відзначаючий додаток «боротьбисти» до загального імени «комуністів». Це має свідчити про прийняття основної тактичної лінії, якою відрізняється комуністична партія боротьбистів від других комуністичних груп»²³. Виступаючи на київській загальноміській конференції УКП(б), що відбулася приблизно одночасно зі створенням УКП(б)Н, Олександр Шумський також порушив питання розвитку комуністичного руху в Галичині та в Українській галицькій армії на Наддніпрянщині, пов'язавши його з перспективами руху революції на захід: «Важ-

²¹ Там само.

²² Устиянович О. До тіснішої і ширшої екекутиви і товаришів У.С.-Д.Р.П. Галичини і Буковини // Наддністрянський комуніст. — К., 1920. — 16 січня. — С. 2.

²³ Новий товариш // Боротьба. — К., 1920. — 14 січня. — С. 1.

Сергій Гірік

ний ще той факт, що більша частина війська Галичини перейшла вже на бік Червоної Армії і що в самій Галичині йде кипуча робота комуністів. Рух в Галичині і сам по собі має велике значіння, але удар цей крім того підводить нас до Карпатів — і це буде штовхан настільки сильний, що передасться всім народам заходу і це безперечно одізнеться на ході революції»²⁴.

Приблизно в той самий час роботу з галичанами активізувала і КП(б)У. У боротьбистах вона побачила конкурента, якого треба було позбавитись. Одним із кроків у цьому напрямку став інцидент із закриттям газети «Наддністрянський комуніст», формальним приводом для якого було оголошено брак паперу. Перебіг пов'язаного з цим конфлікту було викладено у відкритому листі Тимчасового окружного краєвого комітету УКП(б)Н до Всеукрревкому: «Газета «Н.К.» зачинена постановою Київського Губревкому від 16 січня ц.р. Мотив закриття — брак паперу в місті». Керівники «дочірньої» боротьбистської партії подали протест до губернського ревкому, мотивуючи необхідність продовження виходу свого органу тим, що ««Н.К.» є єдиним органом в даній мент, назначеним для Галицького пролетаріату; що події, які відбуваються (перехід Галицького війська на Радянський бік, підход Червоної армії до кордонів Галичини) конче потребують підготовки відсталого своєю соціальною свідомістю галицького пролетаріату до прийняття і розвитку в ньому ідей комунізму, що можливо перш за все через пресу». За їхніми словами, «[...] її [тобто заяву з протестом. — С.Г.] розглянули два т. т. члени Губревкому, представники від К.П.(б.)У., які зауважили, що на цю справу накладають своє рішуче veto, бо, мовляв, замість «Н.К.» — органу комуністів-боротьбистів Галичини буде виходити орган «Галицького Рев. комун. комітету» більшовиків Галичини. Отже виходить, що дійсною причиною закриття часопису є не брак паперу (як офіційно зазначено), а бажання т. т. більшовиків позбавитись

²⁴ Життя партії. Промова т. Шумського на Київській загальноміській конференції У.К.П.(б.) // Боротьба. — К., 1920. — 18 січня. — С. 1.

зайвого органу не підлеглої їм комуністичної формації та ціною закриття їх органу — збільшити кількість своїх. А тим збільшити свій вплив на маси»²⁵.

Після переїзду частини членів ЦК УКП(б) і, зокрема, Василя Еллана-Блакитного до Харкова з метою перемовин із ЦК КП(б)У про об'єднання партій, публікації на західноукраїнську тематику починають з'являтися і в тамтешній пресі. 27 січня 1920 р. у органі Харківського губкому боротьбистів було оприлюднено анонімну аналітичну довідку «Галицькі партії» з доволі поверховим оглядом спектру українських політичних сил Галичини австрійської доби і дошкульними випадками проти Націонал-демократичної, Радикальної та Соціал-демократичної партій. Докладніше спинившись на занепаді останньої, автор статті пише: «Найбільш свідомий галицький пролетаріят, розуміючи всю небезпеку, що грозила йому через [відсутність] провідного пролетарського центру, заклав підвалини Української комуністичної партії (боротьбистів) Наддністрянщини, що повинна влити в свої ряди весь розпорошений дезорганізований до цього часу галицький пролетаріят і повести його в рішучий і останній бій вкупі з армією пролетаріату всього світу з своїм відвічним ворогом — буржуазією». У дописі окремо наголошувалося, що визначальною рисою цієї новоствореної політичної сили є об'єднання в її лавах «пролетаріату міста і села»²⁶. У наступному числі «Пролетарської правди» було надруковано початок статті «Зі сходу на захід» (через помилку верстальників вона обривається на півслові). Автор цього матеріалу цитує уривки з Відозви ТОКК УКП(б)Н, вміщеної в першому числі «Наддністрянського комуніста», додаючи до них коментарі про працю боротьбистів серед бійців-галичан та про перспективи революції в Галичині²⁷.

²⁵ Лист до редакції. Від Тимч. Орг. Красового Комітету Наддністрянщини (Гал., Бук. і Угор. України) Української Комуністичної Партії (боротьбистів) // Боротьба. — К., 1920. — 28 січня. — С. 2.

²⁶ Галицькі партії // Пролетарська правда. — Х., 1920. — 27 січня. — С. 1.

²⁷ Зі сходу на Захід // Пролетарська правда. — Х., 1920. — 28 січня. — С. 1.

Орган вінницького губкому У КП(б) також сповіщав про організаційні заходи боротьбистів щодо створення паралельної партії для вихідців із західноукраїнських земель: «Змагаючись до об'єднання українських комуністичних сил, товариші комуністи-галичани і буковинці, що перебувають постійно на київському ґрунті, заснували Тимчасовий Краєвий Організаційний Комітет У.К.П.(боротьбистів) Наддністрянщини який являється об'єднуючим центром для комуністів Галич., котрі визнають програму комуністів-боротьбистів. Цей комітет приступив зараз до видавання свого органу «Наддністрянський комуніст»». Мету такого кроку автор статті бачив у бажанні опертися на місцеві сили, щоб експорт революції до західноукраїнських земель не відбувся шляхом їх простого захоплення: «Виходячи з założення, що комуністичне будівництво і встановлення радянської влади на території Галичини мусить бути переведене силами галичан, але в тісному порозумінні з комуністами України, комітет в своїй діяльності прийняв тактику комуністів-боротьбистів Наддніпрянщини. [...] комітет вислав своїх представників до деяких частин Галицької Червоної Армії з метою організації червоних осередків і ведення культурно-освідомлюючої роботи. Деякі члени комітету приїхали до Вінниці, щоб зблизька керувати роботою»²⁸.

Через місяць після описаних подій проблема паралельного існування серед галичан двох партійних організацій (боротьбистської та більшовицької) зберігала своє значення. Про це свідчить обговорення цієї теми на зборах комуністів-галичан та буковинців 27 лютого в Києві, під час якого питання поширення впливу цих партій серед галичан знову було пов'язане з перспективами руху революції на захід. У зборах узяли участь представники як більшовицької, так і боротьбистської організацій. Головував помічник командувача Червоної УГА Михайло Михайлик (більшовик, не галичанин). У своєму виступі згада-

²⁸ Партійне життя. Серед галичан-комуністів // Червона боротьба. — Вінниця., 1920. — 6 лютого. — С. 2.

ний на початку нашої статті Михайло Паньків (галичанин, став членом УКП(б) під час її утворення внаслідок злиття УПСР (к.-б.) з УСДРП(н.-л.), до якої належав перед тим) виступив за злиття партії боротьбистів із більшовиками у єдиній комуністичній партії, базованій передусім на місцевих кадрах. Михайлик заперечив йому, кинувши в бік УКП(б) закид у тому, що вона «криє в собі багато міщанських елементів»²⁹.

У цей час осередок УКП(б)Н розпочав роботу також у околицях Одеси, де навіть розпочалася підготовка до видання власної газети (цей задум не було втілено), про що сповіщалося у відділі партійної хроніки центрального органу боротьбистів: «Одеса. [...] Партійна праця ведеться теж серед галицького червоного війська, для якого незабаром гадаємо видавати газету при допомозі української комуністичної партії (боротьб.) Галичини»³⁰.

Прикметно, що у заклику до західноукраїнських робітників та селян вступати до лав партії боротьбистів, що друкувалося у органі новоствореної УКП(б)Н, вживалася назва УКП(б): «Робітники й селяни Наддністрянщини! Записуйтеся до партії пролетаріату України, Української комуністичної партії (боротьбистів)»³¹. Далі вміщувався стандартний текст аналогічного заклику, який неодноразово з'являвся в центральному та регіональних органах УКП(б); відмінність між цими закликами полягає лише в додаванні прізвищ Євгена Петрушевича та Юзефа Галлера до переліку «ворогів робочого народу» в «галицькому» варіанті, а також вказівці про те, що запис членів партії здійснює ТОКК УКП(б)Н, а не місцевий осередок УКП(б). Це свідчить про формальність окремішності «дочірньої» боротьбистської партії. Таке припущення підтверджується і відсутністю обговорення питання фінансування УКП(б)Н та її друкованих органів на засіданнях політбюро ЦК КП(б)У (правляча партія

²⁹ Збори галичан та буковинців комуністів // Боротьба. — К., 1920. — 29 лютого. — С. 2.

³⁰ Життя партії // Боротьба. — К., 1920. — 2 березня. — С. 2.

³¹ Наддністрянський комуніст. — К., 1920. — 16 січня. — С. 1.

Сергій Гірік

надавала субсидії всім радянським партіям, частково забезпечуючи їхню видавничу діяльність). Найбільш імовірно, що витрати на друк «Наддністрянського комуніста» та «Галицько-буковинського комуніста» брав на себе центральний комітет УКП(б).

Проаналізовані документи свідчать про невипадковість появи «галицького вектору» політики Української партії соціалістів-революціонерів (комуністів-боротьбистів) / Української комуністичної партії (боротьбистів). Його формування стало логічним наслідком розвитку ідеологічних постулатів цієї політичної сили в тодішніх воєнних та політичних умовах. Спроба заснувати окрему західноукраїнську партію, котра б поділяла програмні цілі та тактичні методи УКП(б), свідчить про бажання УКП(б) розширити свій вплив за межі УСРР. Імовірною (хоча й не озвученою офіційно) причиною цього кроку може бути також відсутність на момент появи УКП(б)Н аналогічного більшовицького проекту — цей факт створював юридичні підстави для вступу новоствореної організації до Комуністичного Інтернаціоналу як представника Галичини. В умовах, коли формальною причиною відмови у прийнятті УКП(б) до Комінтерну було названо саме існування КП(б)У з наголошенням на неможливості вступу до Інтернаціоналу двох партій однієї країни, використання такого тактичного ходу виглядало цілком логічним.